

BAKI ALI NEFT MƏKTƏBİ
BAKU HIGHER OIL SCHOOL

Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının
99-cu ildönümünə həsr olunmuş

TƏLƏBƏ VƏ GƏNC TƏDQIQATÇILARIN **III BEYNƏLXALQ ELMİ KONFRANSLARI**

18-29 April 2022, Bakı, Azərbaycan

18-29 April 2022, Baku, Azerbaijan

THE THIRD INTERNATIONAL STUDENT **RESEARCH AND SCIENCE CONFERENCES**

dedicated to the 99th anniversary of the
National Leader of Azerbaijan Heydar Aliyev

Tezislər / Theses

www.bhos.edu.az

Ədəbiyyat

1. Əliyev Ə.Q., Abbasova V.Ə., Abidini M. Elektron kommertiya texnologiyalarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi məsələləri. İnformasiya Cəmiyyəti Problemləri, 2010, №1, səh.41-47.
2. Костин К.Б., Субоч А.Н. Современные бизнес-модели электронной коммерции. Russian Journal of Innovation Economics. 2020, Том 10, №3, стр.1623-1648.
3. Mohdhar A., Shaalan K. The Future of e-commerce systems: 2030 and Beyond. Springer Nature Switzerland, 2021. pp.311-330.
4. Siddharth Gupta, Deep Borkar, Chevelyn De Mello, Saurabh Patil. An e-commerce website based Chatbot. International Journal of Computer Science and Information Technologies (IJCSIT), 2015, vol.6(2), pp.1483-1485.
5. Yang Shen. Application of Big Data technology in e-commerce. International Conference on Machine Learning and Computer Application. Conference Series. 2020, volume 1682, pp.1-5.

NEFT SƏNAYESİNDƏ ELEKTRON TULLANTILAR PROBLEMİ VƏ ONUN İDARƏ OLUNMASI PROSESLƏRİNİN AVTOMATLAŞDIRILMASI

Məleykə M.Paşayeva

*AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu,
Bakı, Azərbaycan
ibishova96@mail.ru*

Elmi rəhbər: t.f.d., dos. Bikəs S.Ağayev

Açar sözlər: ekoloji iqtisadiyyat, elektron tullantıların idarə olunması, 4.0 Sənaye inqilabı

1. GİRİŞ

Müasir informasiya cəmiyyəti quruculuğu prosesində çox aktual məsələ kimi xarakterizə olunan sənaye və elektron tullantıların idarə edilməsi - tullantıların yığılması, toplanması, nəqli, yerləşdirilməsi, ilkin və təkrar emalı, utilizasiyası əməliyyatlarından ibarət kompleks fəaliyyətdən ibarətdir. 4.0 Sənaye inqilabı elementlərinin neft sənayesində elektron tullantıların səmərəli idarə olunmasında tətbiq olunması dünya iqtisadiyyatının inkişafında əsas istiqamətlərdən birinə çevrilmişdir. "Bakı şəhərində məişət tullantıları ilə bağlı idarəetmənin təkmilləşdirilməsi haqqında" Ölkə Prezidentinin Sərəncamı [<https://president.az/az/articles/view/52215>] və "Azərbaycan Respublikasında bərk məişət tullantılarının idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsinə dair Milli Strategiya" sirkulyar iqtisadiyyatın inkişafında, tullantısız texnologiyaların inkişafında mühüm mərhələ olmuşdur. Sənaye və elektron tullantıların davamlı idarə olunması ölkənin sosial-iqtisadi siyasət istiqamətinin tərkib komponentidir. Gələcək üçün təbii ehtiyatların istifadəsini azaltmaq və təkrar emal vasitəsilə tullantıların geri qaytarılmasını təmin etmək əsas məqsəddir.

Gələcək nəsillərin tələbatını ödəmək məqsədilə ekoloji cəhətdən əlverişli olan və İKT sistemlərinə əsaslanan yaşıl texnologiyaların tətbiqi genişləndirilməlidir.

İqtisadiyyatın diversifikasiyasına, dünyada olduğu kimi Azərbaycanda da yaşıl texnologiyaların tətbiqi, yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı, onun ekoloji kontekstdə daha da səmərəli formalaşmasına və sürətli inkişafına nail olmaq hazırda ölkə üçün zəruri məsələlərdəndir [Əliquliyev, Əliyev, 2017; Aliyev, 2019]. Təqdim olunan məqalədə də neft sənayesində xüsusi əhəmiyyətə malik olan elektron tullantıların idarə olunması proseslərinin avtomatlaşdırılmasının vacibliyinə diqqət yetirilmişdir.

2. ELEKTRON TULLANTILARIN İDARƏ OLUNMASI PROSESLƏRİNİN AVTOMATLAŞDIRILMASINDA MÜASİR İKT-nin TƏTBİQİ

E-tullantıların idarəetmə sisteminin avtomatlaşdırılması strukturuna aşağıdakıları daxil etmək olar [Ağayev və b., 2017; Сальникова и другие, 2021; Mingaleva et al., 2020; Łażniewska et al., 2021]: sistemin müxtəlif mərhələləri üzrə aparılan əməliyyatların avtomatlaşdırılmasını həyata keçirən informasiya sistemləri və onların tərkib hissələri, modulları, digər informasiya sistemləri ilə inteqrasiya vasitələri, Dövlət Vahid Elektron Xidmətləri informasiya sistemləri ilə əlaqələndiricilər və s.

3. 4.0 SƏNAYE İNQİLABI PLATFORMASINDA E-TULLANTILARIN İDARƏ OLUNMASI PROSESLƏRİNİN AVTOMATLAŞDIRILMASININ PERSPEKTİV İSTİQAMƏTLƏRİ

Neft sənayesində elektron tullantıların səmərəli idarə olunmasında Big Data, Əşyaların İnterneti (IoT), cloud, süni intellekt, Soft computing və s. kimi digər innovativ texnologiyalarının tətbiqi hazırkı dövr üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Big Data-nın elektron tullantıların idarə olunmasında üstünlükləri çoxdur. Cloud texnologiyaların elektron tullantıların idarə olunmasında tətbiqi məlumatların daha da təhlükəsiz təmininə və informasiya təminatının təkmilləşdirilməsinin səmərəliliyinə şərait yaradır. Neft sənayesində elektron tullantıların idarə olunmasında süni intellekt texnologiyalarının tətbiqi imkanları da müasir dövrün aktual məsələlərindən hesab olunur. Soft computing süni intellektə əsaslanmaqla “qeyri-səlis məntiq”, “neyron şəbəkələri” və “genetik alqoritmlər”i birləşdirir. Soft computinglərdən elektron tullantıların idarə olunmasında geniş istifadə olunması yeni perspektiv imkanlar yaradır.

NƏTİCƏ

Elektron tullantıların düzgün idarə edilməməsi insan sağlamlığına və ətraf mühitə mənfi təsir göstərir. Avropa İttifaqı, qabaqcıl dünya və MDB ölkələrində elektron tullantıların idarə edilməsi sahəsində mövcud normativ-hüquqi sənədlərin təhlili aparılır ki, bu da hazırkı dövrdə elektron tullantıların idarə edilməsi sisteminin ilkin mərhələ olduğunu göstərir. Təbii resursların tükənməsi, biosferin pozulması və iqlim dəyişikliyi kimi mənfi təzahürlərin qarşısının alınması üçün yüksək texnologiyalardan istifadə olunması iqtisadiyyata

daha effektiv töhfələr verə bilər. Bu kimi məsələlər iqtisadiyyatda innovativ xarakterli məhsulların istehsalına və ölkə iqtisadiyyatının rəqabətqabiliyyətliyinin artırılmasına təkan verir. Neft sənayesində elektron tullantıların səmərəli idarə olunmasında onun informasiya təminatının modernləşdirilməsi istiqamətləri, Azərbaycanda elektron tullantıların mövcud vəziyyəti üzrə ümumi yanaşmalar, inkişaf perspektivləri, müasir innovativ inkişaf modeli işlənilməlidir. Neft sənayesində elektron tullantıların idarə olunması proseslərinin avtomatlaşdırılmasında yüksək texnologiyalardan, super kompüterlərdən, Soft komputing elektron tullantıların idarə olunmasında geniş istifadə və tətbiq olunması onun perspektiv inkişafında effektiv nəticələrin əldə olunmasına şərait və imkan yaradacaqdır.

Ədəbiyyat

1. Ağayev B., Mehdiyev Ş. və b. Elektron tullantıları idarəetmə sistemlərinin proqram təminatının funksionallıq meyarına görə təsnifatı haqqında. Proqram mühəndisliyinin aktual elmi-praktiki problemləri I respublika konfransı, Bakı, 17 may 2017, səh.99-101
2. Aliyev A.G. Applied problems and directions of decision of green technologies in sustainable development of information economics. European Journal of Sustainable Development, 2019, 8,1, pp.264-280.
3. Əliquliyev R.M., Əliyev Ə.Q. Yaşıl iqtisadiyyatın formalaşmasında İKT-nin rolu, problemləri və perspektivləri. İnformasiya Cəmiyyəti Problemləri jurnalı, 2017, №2, səh.64-73.
4. Сальникова А.А., Расламбекова Н.Д. Законодательные и нормативно-правовые документы в сфере обращения с отходами электротехнического и электронного оборудования. Экономический вестник ИПУ РАН. 2021, Т. 2, №4, с.76-94.
5. Łażniewska E., Janicka I., et al. Green smart city as a new paradigm of local development. Problems of Sustainable Development, 2021, №2, pp.125-136.
6. Mingaleva Z., Vukovic N., et al. Waste management in green and smart cities: A case study of Russia. Sustainability, 2020, №12, 94, pp.1-17.

FLOOD PROTECTION IN SEWER SYSTEMS

Adil Maharramli, Abdulagha Dadashev

Baku Higher Oil School

Baku, Azerbaijan

adil.maharramli.std@bhos.edu.az

abdulaga.dadashev.std@bhos.edu.az

Supervisor: Ph.D, Associate Professor Kamala Pashayeva

Keywords: flooding, sewer, sensor, wireless

The recent incidents of torrential rainstorms across the country of Azerbaijan, especially in big cities, and even around the world have highlighted one of the serious problems of intensified flooding events. In case of high amounts of precipitation and excessive water consumption, the street sewers are getting clogged with waste material. The fact that most of the